

KARL RUPPRECHT, *Einführung in die griechische Metrik*. Dritte, gänzlich umgearbeitete Auflage. Max Hueber, München 1950, 112 S. 8°, kart. DM 5.80.

Moderno naučno istraživanje grčke metrike, što ga je započeo Englez Richard Bentley, a uspješno nastavili: najprije njegovi zemljaci Richard Porson i Peter Elmsley, a zatim Nijemci Gottfried Hermann, August Boeckh, Friedrich Nietzsche, Wilhelm Meyer, Otto Schroeder i Paul Maas, došlo je na vrhunac u knjizi *U. v. Wilamowitza Griechische Verskunst*, Berlin 1921. Rezultati tih istraživanja bila su mnoga dobra opažanja, duhovite konstrukcije i dragocjen tekstkrički materijal, ali je ovdje uza sve to, kao malo na kojem naučnom području, ostalo mnogo toga, što metričarima zadaje i dalje velike brige i unosi među njih teška razilaženja, često tolika, da se ono nekoliko novijih, produktivnih istraživača ne slažu ni u elementarnim stvarima. K tim neprilikama pridolazi još i ova, da su djela navedenih metričkih istraživača početniku ponajviše nepristupna, osobito spomenuto veliko i temeljno, ali teško razumljivo Wilamowitzovo djelo, koje takvim smatra i sam pisac (*dies Buch ist ein harter Kuchen*, str. IX). Nije dakle čudo, što se javila težnja za kratkim i lako shvatljivim metričkim priručnikom, koji bi uvodio u glavne metričke pojmove i olakšavao pristup k temeljnim metričkim djelima.

Toga teškoga i u takvim prilikama smionog posla prihvatio se *Karl Rupprecht* u svojoj knjizi *Einführung in die griechische Metrik*, koja je od g. 1924. do danas izišla triput na svijet: prva su dva izdanja (1924. i 1933.) namijenjena srednjoj školi i studentima klasičke filologije, a kod trećega (1950.) sastavljač je imao pred očima samo studente klasičke filologije, što je, dakako, dovelo do toga, da se sada krug pjesnika proširio, i da je pisac uzeo u raspravljanje i rjeđe mjere. Prikazati te dopune i promjene te reći i nekoliko riječi uopće o vrlo vrijednoj Rupprechtovoj knjizi svrha je toga prikaza.

Nakon predgovora i literature, koja je u 3. izdanju nešto porasla, govori pisac, u I. dijelu knjige (§ 1.—13.), pod natpisom *Grundbegriffe* o ritmu, prosodiji i raznim promjenama i pojavama u stihu, a u II. dijelu, pod natpisom *Versmaße* (§ 14.—147.) o grčkim stihovima, i to ovim redom: I. Daktylus und Anapaest, 2. Iamben und Trochaen, 3. Ioniker, 4. Der choriambische Dimeter, 5. Der Dochmius, 6. Daktylepitriten, 7. Kretiker, Paeone und Baccheen. Na koncu su registri: I. Abkürzungen, II. Behandelte Lieder, III. Behandelte Einzelstellen, IV. Sachindex, V. Moderne Gelehrte, pa Anhang: Der alkäische Zehnsilber i Addenda.

Izmjene, što ih je Rupprecht izvršio u 3. izdanju svoje knjige, mogu se uglavnom svesti na dvoje: *dodaci i promjene*. Pod *dodacima* razumijevam sve ono, što se nije nalazilo ni u prvom ni u drugom izdanju knjige, nego je nanovo ušlo u tekst, a to se ponajviše tiče nove građe (na pr. galijamb i sotadej, § 73.), novih pravila (na pr. pravilo o kvantiteti sloga s obzirom na višesložnu riječ u stihu, § 20.) i novih metričkih analiza (na pr. § 22. Eshil, Ag. 104—121=122—129.). Slično je kod *promjena*: i one su većinom nastale kod građe, kod pravila i kod metričkih analiza.

U I. dijelu knjige dodao je pisac u § 5. za čitaoca tragedije i komedije vrlo korisnu bilješku, u kojoj nastoji točno odrediti, kad se u tim pjesničkim vrstama javlja pozicija uz *muta cum liquida*, t. j. kad taj spoj ima ovdje vrijednost dvaju konsonanata, pa osobito ističe, da je u tragediji i komediji takva vrijednost uvijek kod *media + p* (v), a gotovo uvijek kod *media + l*, kad se nalaze u riječi. Naprotiv uz *muta + p* slog je u tragediji ponajviše kratak. U starom pak epu vrijede *muta cum liquida* većinom kao dva konsonanta. Isp. i Majnarić, Grčka metrika § 7.

U § 8. tumači se sinkopa novim, pouzdanijim i vrlo lijepim primjerom iz Homerove Ilijade N 6 γλακτοφάγος < γαλακτοφάγος „koji se mlijekom hrani“. Prema onom, što čitamo kod *J. B. Hofmanna, Etymolog. Wörterbuch*, s. v. πός, mogao bi ostati ovdje i predašnji primjer za tu pojavu: τίσις < τίποτις.

U § 12. data je definicija *katalekse*, ali je u *Addenda* povučena i zamijenjena ovom: „Katalexe tritt dann ein, wenn die letzte brevis (bei Anapästen und Daktylen die beiden letzten breves) bzw. die letzte anceps der angenommenen Normalform des V. nicht ausgeprägt wird“. Na osnovu toga bile bi ove katalekse: u jamp. met. $\cup \text{---} \cup$ (ba), u troh. met. $\cup \text{---} \cup$ (kret.), u anap. met. $\cup \text{---} \cup$, u jon. met. $\cup \text{---} \cup$, i t. d. Ali takvo shvaćanje katalekse nije jedinstveno, osobito kod jampskoga i anapestičkog metra. Tako na pr. u stihu Sof. Fil. 834 $\pi\omicron\iota\ \delta\acute{\epsilon}\ \beta\acute{\alpha}\sigma\eta\iota\ \pi\acute{\omega}\varsigma\ \delta\acute{\epsilon}\ \rho\omicron\iota\ \tau\acute{\alpha}\nu\text{---}\tau\epsilon\sigma\delta\epsilon\upsilon\varsigma$: $\cup \text{---} \cup \text{---} \cup$ (jamp. trim.) *F. Eckstein* (Griech. Metrik § 73) i *Schneidewin—Nauck—Radermacher* (Soph. Philok., 11. Aufl., str. 148.) ne uzimaju kao kataleksu bakhej $\cup \text{---} \cup$, t. j. ne čitaju posljednju riječ $\tau\acute{\alpha}\nu\text{---}\tau\epsilon\sigma\delta\epsilon\upsilon\varsigma$ nego $\tau\acute{\alpha}\nu\tau\epsilon\sigma\delta\epsilon\upsilon\varsigma$, uzimaju dakle, da je u stihu nestao posljednji slog. Slično je i kod anapestičkog metra: jedni (na pr. *Eckstein* § 70) čitaju u Sof. Aj. 136 $\sigma\acute{\epsilon}\ \mu\acute{\iota}\nu\ \epsilon\delta\ \rho\acute{\alpha}\delta\alpha\sigma\omicron\nu\tau\ \epsilon\pi\iota\chi\alpha\iota\tau\omega$, drugi: $\epsilon\pi\iota\chi\alpha\iota\tau\omega$ (na pr. Kuzmić i dr.). Po tom je dakle problem katalekse još uvijek tu, pa je na to trebalo i ovdje upozoriti, pogotovu, što je knjiga namijenjena početniku. Isp. i Majnarić, ZA II 81.

U drugi dio knjige ušla su dva dodatka, koji su zahvatili gotovo sve stihove. To su: deset novih pravila, preuzetih što iz *P. Maasa* (Griech. Metrik. Gercke—Norden, Einleitung¹³ 7, 23 i d.) što iz samoga *Rupprechta* (Abriß der griech. Verslehre), koja govore o kvantiteti sloga s obzirom na višesložnu riječ u stihu, i trideset i dvije nove metričke analize. Što se ponajprije tiče spomenutih pravila, jedno je od njih bilo već u 1. izdanju (Porsonov zakon), a dva u 2. izdanju (Porsonov zakon i Porson-Havetov zakon), ali su sada oba donesena u nešto promijenjenu i točnijem obliku. Kolika je praktična vrijednost od takvih pravila za metričku analizu (a to je za početnika glavna stvar), dobro je znano svakome, tko se upoznao s kojim od tih pravila, na pr. s Porsonovim zakonom, ali je ipak dobro, što su kod svih stihova prikupljene i te stvari, jer će od njih biti koristi kod drugih metričkih istraživanja.

Pjesnički odlomci za metričke analize uzimani su u predašnjim izdanjima samo iz Sofoklovih i Euripidovih korskih pjesama (svega 45 pjesama). U trećem je izdanju krug pjesnika znatno proširen, pa su k tome uzeti još: Alkej, Anakreont, Aristofan (Aharnjani, Mir, Vitezovi), Bakhilid, Eshil (Agamemnon, Hoefore, Hiketide, Perzijanci i Sedmorica), Pindar (Olimp. ode), Sapfa i Simonid (svega 32 pjesme). O tim analizama (u 3. izdanju svega 77 pjesama) i o promjenama u njima s obzirom na prijašnja izdanja kazat će se koja riječ kasnije. Ali već ovdje valja istaknuti, da su Rupprechtove metričke analize najdragocjeniji dijelovi njegove knjige „*Einführung in die griechische Metrik*“. Velika se vrijednost njezina nalazi uglavnom upravo u njima.

U odsjeku *Daktylus und Anapaest* (§ 14.—34.) tri su dobro prikazane stvari, koje su vrijedne, da se poprate komentarom:

Pokraćivanje svršetnih diftonga pred početnim vokalom objasnio je pisac u svim svojim izdanjima tako, da je i u $\rho\omicron\iota$ pred vokalom shvatio kao konsonant: $\acute{\alpha}\nu\delta\rho\alpha$ poj $\acute{\epsilon}\nu\upsilon\tau\epsilon\varsigma$. Tom je tumačenju zabavio u svojoj kritici metričar *P. Maas* (Zentralblatt für die ges. Unterrichtsverwaltung 1925, Nr. 2) i označio ga kao krivo, iako je ono naravno i posve prihvatljivo, a osniva se na onom, što su o tom učili gramatičari *E. Hermann* (Sprachwissenschaftlicher Kommentar zu ausgewählten Stücken aus Homer, Heidelberg 1914, str. 3. i d.) i *F. Bechtel* (Die griechischen Dialekte, Berlin 1921, I, str. 16. i d.). Tome shvaćanju ide u prilog i analogno *Schwyzero*vo objašnjavanje privlačenja drugoga dijela diftonga k slijedećem vokalu; na pr. Hom. N 275 $\omicron\iota\omicron\varsigma\ \acute{\epsilon}\sigma\sigma\iota$ $\cup \text{---} \cup$, v 379 $\acute{\epsilon}\pi\alpha\tau\alpha\omicron\nu\varsigma$ $\cup \text{---} \cup$, Hiponakt $\delta\eta\pi\epsilon\alpha\tau\epsilon\iota$ $\cup \text{---} \cup$ i t. d. (Griech. Gram. I, str. 236. i 399.).

Odmah za tim govori se o *metričkom produljivanju* pa se u bilješci uz to kaže o tom ovo: „Die metrische Dehnung ist für unser Sprachempfinden etwas schlechthin Unbegreifliches“. Stvar je, dakako,

neshvatljiva za onoga, koji ritam stiha udešava prema akcentu. Kad bismo, gradeći stihove, pazili na kvantitetu slogova, i mi bismo, zacijelo, u potjeri za dugim slogovima često činili isto, što su činili i stari Heleni. A zar nisu i naši stariji pjesnici, gradeći heksametre više prema kvantitetu slogova nego prema akcentu, često uzimali kratke vokale kao duge ili ih produljivali ispred dva i više konsonanta? Isp. primjere u članku *S. Ivšića, O ovom prijevodu i nešto o našem heksametru uopće*. T. Maretić, Homerova Ilijada, 3. izd., Zagreb 1912., str. 440. i d.

Kod *epškoga rastezanja* (§ 18, 3) Rupprecht je dobro primijetio, da se rastegnuti oblici kao ὀρόωνρες (rastezanjem od ὀρώνρες) mogu shvatiti samo kao umjetne tvorbe izazvane potrebom stiha. U tom bi se shvaćanju pisac svakako još bolje učvrstio, kad bi mu bili poznati naši pjesnički oblici *dijevojka, Sijehjanin*, koji su također metrički proizvodi; na pr. Vuk I 242 tere prosi Mandu *dijevojku*. Uostalom, ta je naša metrom izazvana pojava zabilježena i kod *Schwyzera* (Griech. Gram. I, str. 105.), koji po Leskienu navodi za nju ovaj primjer: *bijela (grada) = bīla (grada) = bīla (grada)*.

Kod anapestičkih je stihova nastala, osim već spomenutih dodataka, samo jedna promjena u tekstu: u § 31. je posve eliminiran akef. enoplij, t. j. zvonki ili drugi hemijep (hem.²), i navodi se sada samo akef. prosodijak, t. j. pridušeni ili prvi hemijep (hem.¹); isp. *Wilamowitz, Verskunst*, str. 93. i d. Bolje bi bilo, da je stvar ostala bar onako, kako je napisana u 2. izdanju, jer se u § 134. javljaju oba stiha kao sastavni dijeleovi t. z. daktileopitrita ili daktilepitrita (kako ih sada Rupprecht naziva).

Jamske i njima srodne mjere dobile su u 3. izdanju neke nove, dobre termine (§ 35.—36.). Tako se sada dijelovi jamskoga metra (— — —) zovu: syllaba anceps — 1. longa — brevis — 2. longa; dijelovi trohejskoga metra (— — —): 1. longa — brevis — 2. longa — syll. anceps; dijelovi horijamskoga metra (— — —): 1. longa — kračine — 2. longa. Ostale mjere te vrste, t. j. jonici i antispast počinju se i svršuju syllabom anceps, na pr. uzlaz. jcn. met. — — —. *Longa* je dužina, mjesto koje ne može ući jedna kračina, a *brevis* je kračina, mjesto koje ne može ući dužina. Ti su nazivi za početnika vrlo praktični, a bit će osobito korisni kod analize pjesama.

Novo je kod jamskih i srodnih stihova i to, da se mjere, koje su nastale istiskivanjem (Unterdrückung, ili kako sada Rupprecht veli, povodeći se za Schroederom, *Aufsaugung*; Nomenclator metricus, s. v. κἀτάληξις), t. j. kretik, bakhej i palimbakhej, zovu sada *tobožnji kretik* (ein scheinbarer Creticus) i t. d. Ti su nazivi uvedeni u vezi s time, što pisac u 3. izdanju govori (§ 144.) i o pravom kretiku i t. d., t. j. o mjerama, koje su πεντάχρονοι, dok su kretik, bakhej i t. d., što dolaze u jamskom (trohejskom) metru, ἑξάχρονοι te imaju istu metričku vrijednost kao puni jamski metar. Počpisani je uveo u svom raspravljanju o *Jamskom i tobožnjem bakheju*, ZA II 81 i d. nazive, koji se donekle razlikuju od Rupprechtovih, a to su: *jamski bakhej* i t. d. za bakhej, koji dolazi u jamskom metru (kod Rupprechta: der scheinbare Baccheus); *pravi bakhej* i t. d. za bakhej, koji je po vrijednosti πεντάχρονος (kod Rupprechta: der eigentliche Baccheus); *tobožnji bakhej* za metrički oblik — — —, koji se smatra, kako je već rečeno, katal. oblikom jamskoga metra — — — (kod Rupprechta ne dolazi). Budući da je stvar usko povezana s pitanjem o kataleksi uopće, nije ovdje moguće dublje ulaziti u to.

U članku o *joncima* konstatira se sad, da se te mjere upotrebljavaju u obliku dimetra, trimetra i tetrametra, ali se o svakom obliku napose, nažalost, ne govori. Članak je ipak u 3. izdanju proširen time, što su u § 73. ukratko uvedeni sotadeji i galijambi.

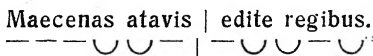
Kod *horijamskih* stihova nema bitnih promjena, samo su kod *hiponakteja* (§ 86.) ušli u tekst neki korisni dodaci. Poznato je, da je hiponaktej upravo prošireni glikonej: — — — — — | —. Tako ga

prikazuje i Rupprecht, ali u bilješci naročito ističe, da time nije ništa kazao o postanju toga stiha, nego ga je samo opisao. Ktome se sada pored normalnoga oblika hiponaktejeva navode i drugi njegovi oblici, koji su također ponajviše prošireni horijampski dimetri, ali drugoga oblika nego je glikonej:

U 5. odsjeku Rupprechtove knjige nastalo je najviše promjena, toliko, da se dapače i dosadašnji njegov natpis (i u 1. i u 2. izdanju) *Kurzverse* promijenio u *Der Dochmius*. A to znači, da su stihovi *reizianum* i *adonej* iz raspravljanja posve ispali. Potpuno napuštanje termina *reizianum* pisac nastoji opravdati u predgovoru k trećem izdanju težinom posve sigurnog razlučivanja *pravoga reizianuma* (=prastari kratki stih) od *tobožnjega* (=kat. telesilej). Ta se teškoća, dakako, ne može poreći, ali zato ipak nije trebalo potpuno napuštati termin, koji se javlja u metričkim djelima, pa i u Wilamowitzovoj Verskunst, isp. str. 94., 122., 248. i dr. Najviše se u Rupprechtovoj knjizi pomještao drugi prastari kratki stih — *Adonej*: u prvom se izdanju (str. 18.) nalazio među daktilskim stihovima, jer ga je tada Rupprecht izvodio od daktilskoga monometra: $\cup\cup\cup$; u drugom je izdanju (str. 82.) zajedno s reizianumom i dohmijem ušao među *kratke stihove*, i Rupprecht ga je objasnio kao akef. reizianum: $\cup\cup\cup\cup\cup\cup\cup$; u trećem je izdanju u društvu horijambika (§ 82.), jer ga sada Rupprecht shvaća kao bezglavni oblik katalektičkog telesileja. A katalektički je telesilej, kako je već rečeno, tobožnji reizianum, pa se takvo shvaćanje, izneseno u 3. izdanju, uglavnom podudara sa shvaćanjem 2. izdanja. S obzirom na tolika pomještanja i nesigurnost u izvođenju stiha, bilo bi, čini se, ipak najbolje, da adonej, kao prastari kratki stih, ostane zajedno s reizianumom u društvu dohmijevu, t. j. u odsjeku, koji bi opet nosio natpis *Kurzverse*.

Kod *dohmija* uvodi Rupprecht ponovo (isp. 1. izd., str. 75) za dva osobita njegova oblika: $\cup\cup\cup\cup\cup\cup$ i $\cup\cup\cup\cup\cup$ nazive *edite* i *maecenas* (3. izd., str. 76., bilj. 2.) prema Horaciju, Car. I, 1, 1:

Što pisac bezimene mjere naziva nazivima, kojima se i drugi služe (isp. Wilamowitz, Verskunst, str. 405.), ne može se zamjeriti, ali time navodi čitaoca na mišljenje, da on i asklepijadej shvaća kao metričku složenicu od tih dvaju dohmija. Da nije tako, vidi se iz § 89., gdje se *asclap. min.* objašnjava kao glikonej s udvojenim horijambom. U bilj. 2., na str. 76. trebalo je dakle i to naročito istaknuti.

U § 119. govori Rupprecht i o Wilamowitzovoj izjavi s obzirom na postanje dohmijevo: „Von seiner Entstehung wissen wir nichts, als daß er niemals volkstümlich war“ (Verskunst, str. 404.) i odbija ga, posve pravo, kao neodrživo, oslanjajući se na mnoge varijante toga stiha, koje dolaze u poslovicama; isp. str. 75., bilj. 1. i str. 76., bilj. 5.

Uz dohmij su prislonjeni *alkejski deveterac* i *alkejski jedanaesterac*. Oni su objašnjeni kao i u dosadašnjim izdanjima, samo se reizianum (s jednom kračinom u sredini) sada zove bezglavnim itifalikom, jer je pisac, kako je rečeno, termin reizianum posve napustio. U vezi s napuštanjem toga termina nalaze se i promjene u tumačenju ostalih složenih stiha, navedenih u odsjeku 6.

U 7., posljednjem odsjeku pisac ukratko govori, kako je spomenuto, o petovremenim mjerama (*πεντάχρονοι*), t. j. o *peonu*, *pravom krie-*

tiku, pravom bakheju i pravom palimbakheju, o čemu u dosadašnjim izdanjima nije bilo govora, a stvar je v.lo potrebna za pravo shvaćanje tih mjera.

Iza svakoga od sedam navedenih odsjeka, u kojima se prikazuju i objašnjavaju grčki stihovi, nantizani su primjeri iz helenskih pjesnika, kojima je svrha, da se pokaže poraba doličnih mjera. To su već spomenute obilne *analize* (77 na broj), za koje je rečeno, da su najdragocjeniji materijal Rupprechtove metrike. Vrlo su obilni analizama horijampski stihovi (30), a podosta dohmijski (11), složeni (11) i trohejski stihovi (8). Promjene, koje su nastale u objašnjavanju stihova, odrazile su se, dakako, dobrano i u analizama pjesama. Tako, na pr., u poznatoj pjesmici iz Sof. Ant. 781—790 Ἐρωὸς ἀνίσταται μάχαν... od devet stihova, koliko ih je u strofi, pet od njih nije objašnjeno onako, kako su se dosad objašnjavali. Kod horijambika je uzrok tolikim različnostima i u tom, što sada Rupprecht kod tih mjera više ne nastoji, da diobom dobije stihove po osam slogova, kako su to metričari ovdje dosad rado činili, nego pazi, dijeleći stihove, na jednake završetke riječi u strofi i antistrofi, t. j. osvrće se na svjedočanstvo tekstova. Ali tim se postupkom dolazi do toga, da često postaju metrički oblici od devet slogova; tako poznati stih iz Sof. Ant. 100 i d.:

ἀκτις ἀελίου, τὸ κάλ-	glik.
λιστον ἐπαπέλωι φανέν	glik.

koji se dosad rado uzimao kao primjer za čvrstu sinafiju, navodi sada Rupprecht u ovom obliku:

ἀκτις ἀελίου, τὸ κάλλιστον	glik. + spon.
ἐπαπέλωι φανέν	akef. tel. = dohm. (edite)

što zacijelo mnogima ne će biti po volji, iako je tom promjenom postala samo klasifikacija nova, a način čitanja ostao isti.

Pored korskih pjesama služi se Rupprecht kod metričkih objašnjavanja i brojnim pojedinačnim stihovima, ali iznesene mjere ne tumači s obzirom na njihov postepen razvitak (što se kod današnjega stanja nauke ne bi ni moglo provoditi), nego ih reda po sličnosti jedne s drugom, a upravo to je za početnika od velike koristi, jer se na taj način metrički oblici lakše pamte. Ali oni bi se zbog obilja grčkih stihova još lakše pamtili, kad bi se pisac služio i stihovima za podsjećanje (Merkerse). Iz Rupprechtovih metričkih objašnjavanja svagdje izlazi na vidjelo, da je pisac dobro upućen u sva najnovija istraživanja na tom području. Zbog neslaganja, koje se još uvijek drži u mnogim metričkim pitanjima, čitalac se vjerojatno ne će složiti s Rupprechtovim tumačenjem svakoga stiha, ali će u njegovoj metrici, uz brojne analize, naći sve ono, što će ga osposobiti, da se upozna s ljepotom oblika grčke poezije.

N. Majnarić, Zagreb.

ANTOLOGIJA BIZANTSKE POEZIJE.

Zadnjih godina izašle su dvije iscrpne i dokumentirane antologije bizantske poezije. Jednu je objavio Raffaele Cantarella¹⁾ a drugu C. A. Trypanis²⁾. Na taj je način proširen krug dosadašnjih antologija, koje

¹⁾ Raffaele Cantarella, *Poeti Bizantini*, I—II (volume I.: Testi, volume II.: Introduzione, traduzione e commento), Milano, Società editrice „Vita e pensiero“.

²⁾ C. A. Trypanis, *Medieval and Modern Greek Poetry*, Oxford, Clarendon Press, 1951, str. 285.